

їхньої готовності до самостійної освітньої діяльності, давали можливість розвитку та задоволення освітніх потреб. Також педагог має враховувати практичну та прикладну спрямованість як самої фізичної науки, так і фізичних задач, як окремої форми здійснення освітньої діяльності, спонукати до застосування фізичних знань у життєвих ситуаціях. Все це в руках учителя. Тому, до праці!

Список використаних джерел:

1. Гельфгат И.М., Генденштейн Л.Э., Кирик Л.А.. 1001 задача по физике с решениями. Харьков-Москва. Центр «Инновации в науке, технике, образовании», 1995. 596 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений Постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджений постановою КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
4. Задачи по физике: учебное пособие для подготовительных отделений вузов / под ред. О.Я. Савченко. 2-е изд., перераб. М. : Наука, 1988. 414 с.
5. Закон України «Про Освіту». Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Мантула Т.І. Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання: моделювання уроку з використанням технологій Веб-2.0: Науково-методичний посібник. Кіровоград: ТОВ «Поліграф – сервіс», 2009. 132 с.
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Затверджена Розпорядженням КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р. Взято з <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>
8. Шаскольская М.П., Эльцин И.А. Сборник избранных задач по физике под редакцией: Учеб. руковод./ под ред. С.Э.Хайкина. М.: Наука. Главная редакция физико-математической литературы. 1986. 208 с.

МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» ТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В 6-11 КЛАСАХ У 2022–2023 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Микола КОРОБОВ,

завідувач науково-методичної лабораторії фізичної культури, спорту і захисту України комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Фізична культура

Фізичне виховання – могутній засіб активного впливу на розвиток організму і вдосконалення його функцій. Інваріантна складова Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні і є однаковою для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування та форми власності.

Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році на вивчення предмета «Фізична культура» в інваріантній складовій передбачено: Рівень стандарту: 6 – 9 класи – 3 години на

тиждень; 10 – 11 класи – 3 години на тиждень. Профільний рівень: 10 – 11 класи – 6 годин на тиждень.

Під час складання розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі. Заняття з фізичної культури в освітніх закладах проводяться вчителем фізичної культури або особою, яка має спеціальну освіту та кваліфікацію: тренер, керівник гуртка, групи, спортивної секції тощо.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених наказом МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». Навчальні програми побудовані за модульною системою і містять інваріантну (обов'язкову) (теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка) та варіативну складову, яка складається з модулів. В 11 класі на викладання навчального предмета рекомендується збільшити кількість модулів для опанування учнями до чотирьох. Критеріями відбору варіативних модулів у навчальних програмах 5 – 9 та 10 – 11 класів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів (останнє визначається обов'язковим опитуванням). Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір та розподіл варіативних модулів у кожному класі. Змістове наповнення предмета «Фізична культура» навчальний заклад формує самостійно з варіативних модулів. На їх опанування відводиться приблизно однакова кількість годин. Не виключається можливість мотивованого збільшення чи зменшення кількості годин на вивчення окремих модулів. Наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів є критеріями відбору варіативних модулів навчальним закладом. Бажання учнів визначається обов'язковим письмовим опитуванням. Результати опитування додаються до протоколу шкільного методичного об'єднання.

За потреби, у межах одного варіативного модуля можна освоїти навчальний матеріал, передбачений на два роки вивчення.

Учитель фізичної культури повинен постійно здійснювати контроль за станом виконання фізичних вправ учнями на уроці, їх дозування, правильність виконання та рівень фізичного навантаження.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН України від 20.07.2009 № 518/674, учні розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Медичне обстеження учнів проводиться щорічно в установленому законодавством порядку. Не допускаються на уроки фізичної культури учні, які не пройшли медичного обстеження. Враховуючи загальнодержавні карантинні заходи, можуть бути доповнення щодо медичного обстеження учнів. Учні, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень обов'язково повинні бути присутніми на

уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури.

Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель разом з учнем складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказуються завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси під час оцінювання навчальних досягнень.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються орієнтовні навчальні нормативи, які розроблено для кожного року вивчення. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно-тематичного планування. Оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури може здійснюватися за такими видами діяльності:

1. Засвоєння техніки виконання фізичної вправи (може здійснюватися окремо від прийому навчального нормативу).
2. Виконання навчального нормативу (з урахуванням динаміки особистого результату).
3. Виконання навчальних завдань під час проведення уроку.
4. Засвоєння теоретико-методичних знань.

При цьому оцінка за виконання нормативу не є домінуючою під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання. Учитель має зробити так, щоб урок фізичної культури був не просто уроком, а подією, на яку хотілося бігти. Учні мають бути мотивовані не оцінкою, а результатом і своїм прогресом.

Рекомендуємо у 2022/2023 навчальному році збільшити період адаптації учнів до фізичних навантажень за рішенням педагогічної ради та наказом директора школи для більш пізнього прийому навчальних нормативів, а заняття проводити з рекреаційно-оздоровчим характером з помірними навантаженнями.

Необхідно максимально використовувати можливість проведення уроків фізичної культури на пришкольних спортивних майданчиках, особливо у тих закладах загальної середньої освіти, в спортивних залах яких перебувають декілька класів одночасно.

Невиконання нормативів з причин, незалежних від учня/учениці, непропорційний фізичний розвиток, пропуски занять з поважних причин не є підставою для зниження підсумкової оцінки успішності. Для недопущення перевантаження учнів необхідно враховувати їхнє навчання в закладах освіти іншого типу (спортивних школах тощо). Так, у закладах загальної середньої освіти за рішенням педагогічної ради при оцінюванні учнів дозволяється враховувати результати їх навчання з відповідних видів спорту (легка атлетика, гімнастика та ін.) у позашкільних закладах.

Під час проведення занять із фізичної культури слід дотримуватися «Правил безпеки життєдіяльності під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах» (наказ МОН України від 01.06.2010 № 521, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09 серпня 2010 р. за № 651/17946). На уроках фізичної культури, спортивно-масових заходах систематично здійснювати візуальний контроль за самопочуттям учнів, технічним станом спортивного обладнання та інвентарю.

Місця для занять з фізичної культури і спорту обладнуються аптечкою (відкриті спортивні майданчики – переносною аптечкою).

Організація дистанційної роботи вчителя фізичної культури

Для організації *дистанційного навчання* в період *в умовах воєнного стану чи карантину* пропонуємо скористатися методичними рекомендаціями, поданими у листах МОН України від 23.03.2020 № 1/9-173; від 16.04.2020 № 1/9-213; методичними рекомендаціями «Організація дистанційного навчання в школі» (авт.: А. Лотоцька, О. Пасічник), розробленими за підтримки МОН України (<https://cutt.ly/MynTayc>).

Міністерство освіти і науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України із метою забезпечення рівного доступу до якісної шкільної освіти учнів 6 – 11 класів запустили платформу для дистанційного та змішаного навчання «Всеукраїнська школа онлайн».

Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати школярів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Для фахівців фізичної культури це досить складне завдання, тому що виконання фізичних вправ самостійно потребує неабияких психологічних та фізичних зусиль учнів.

З метою залучення школярів до здорового способу життя, організації на уроках фізкультури нових видів спорту (петанк, фрізбі, workout, чирлідінг, хортинг та інших) проведено Всеукраїнський проєкт «Junior» для вчителів фізичної культури «Онлайн уроки з Junior». Онлайн уроки містять вправи, які відповідають різним варіативним модулям навчальних програм з фізичної культури. Усе це дає змогу вчителям моделювати процес фізичного виховання максимально наближено до їх календарних планів. За цим посиланням можна ознайомитись із 14 онлайн-уроками фізичної культури: youtube.com/channel/UCk_izXCN4_fP2OoRCYoexQ?view_as=subscriber.

Міністерство цифрової трансформації підготувало для школярів освітній серіал із фізичної культури, що складається з 12 відеоуроків по 3 – 6 хвилин.

Теми уроків фізкультури охоплюють присідання та випади, планку, згинання-розгинання, біг на одному місці, йогу, стрибки, прес, набивання м'яча та багато іншого (https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital-fizra?fbclid=iwar08iqbhaqv7_wrbwtww9tdmq_dagptvm9dj1kl97_qm7lkcjvvnvthove).

Заклад освіти може організувати дистанційне навчання за допомогою: поєднання онлайн-занять через Zoom, Skype, Instagram, Google, Hangouts тощо;

заздалегідь записаних відеоуроків, презентацій від вчителів чи із зовнішніх освітніх ресурсів; ретельно підібраних завдань для самостійної роботи із подальшою перевіркою; використання безкоштовних вебсерверів та платформ, наприклад Google, Classroom, Moodle, Microsoft Teams.

Надзвичайно важливим є чітка система організації дистанційного навчання в школі з самостійним опрацюванням матеріалу (розклад, критерії оцінювання, узгодження кількості контрольних робіт – не більше ніж три на тиждень, урахування вікових особливостей щодо виконання домашніх завдань). Домашні завдання мають бути посильними для самостійного виконання дітьми та з чіткими порадами й інструкціями.

Актуальною формою дистанційного навчання є також розміщення на сайті закладу освіти записів відеоуроків з різних навчальних предметів, презентацій, відеоконференцій, інформування учнів та батьків про освітні ресурси. Важливо, щоб в учнів були чіткі інструкції до завдань, які необхідно виконати, та вільний доступ до навчальних матеріалів. Якщо вчитель чітко спланує роботу, визначиться, як буде проводити дистанційне навчання, які цифрові сервіси буде використовувати, підготує/використовуватиме якісні навчальні матеріали та організує зворотний зв'язок з учнями, то таке навчання забезпечить необхідну якість освітніх послуг.

Під час організації дистанційного навчання вчителю необхідно врахувати таке: особистий приклад вчителя, план роботи вчителя фізкультури на період карантину чи воєнного стану, знання учнями правил самостійних занять фізичними вправами, правила самоконтролю під час виконання практичних завдань, виконання фізичних вправ протягом дня (ранкова руханка, фізкультурні паузи під час роботи за комп'ютером, смартфоном тощо). Робота з батьками щодо організації дистанційної роботи з фізичної культури.

Спеціалізований характер занять вимагає індивідуального підходу і попередньої підготовки, тобто спеціального добору тренувальних засобів, навантажень, місця і часу занять, консультацій з фахівцями, отримання інформації в будь-якому місці не тільки з комп'ютера, але і з різних мобільних пристроїв.

Таким чином, в основі перерахованих технологій лежить постійний контакт учня з учителем, що розширює можливості навчання як з боку вчителя, так і з боку того, хто навчається. У таблиці представлений дидактичний аналіз дистанційних технологій, проведений на основі вивчення наукової літератури з відповідної тематики.

Дидактичний аналіз дистанційних технологій

Технологія	Задачі технології	Дидактичні задачі технології
Технологія перевернутого уроку	диференціювання роботи за рівнем успішності учнів; збільшення часу на індивідуальне навчання; залучення батьків до освітнього процесу	формування навичок для дорослого життя; розвиток уміння співпраці і роботи в групах; розвиток логічного мислення і творчого підходу
Гейміфікація	мотивація учнів до самостійного освоєння матеріалу	розвиток комунікабельності, творчого підходу, пізнавального інтересу;

		формування певних умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності
Соціальні освітні мережі	організація інтерактивної віртуальної взаємодії школярів і вчителів	вміння вести діалог; розвиток творчої діяльності, пізнавального інтересу за допомогою візуалізації даних; формування умінь роботи з інформацією, роботи в групах і співробітництва

Проаналізувавши перераховані технології, можна зробити висновок про ефективне застосування дистанційних технологій в освітньому процесі середньої школи з метою розвитку пізнавального інтересу, практичне значення якого буде мати позитивний показник, при виробленні цілісної методичної системи застосування перерахованих технологій.

Сутність розвитку творчого підходу, організації безперервного процесу отримання знань становлять розвиток пізнавального інтересу, зумовленого такими психологічними факторами, як можливість вчитися в групах, здійснюючи проєктну діяльність і контактуючи з іншими учасниками освітньої діяльності; можливість вчитися, роблячи необмежену кількість спроб, домагаючись результатів, і в кінцевому підсумку отримувати бонуси, які свідчать про досягнення учня.

У сукупності все це утворює нову модель отримання знань, в основі якої лежить діяльнісний підхід до навчання, що сприяє здійсненню підвищення рівня знань учнів загальноосвітньої школи.

Організація ефективного дистанційного навчання повинна враховувати як властивості телекомунікаційного середовища, так і специфіку поведінки людини в цьому середовищі.

Оцінювання результатів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти урегульовано такими документами:

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17);

Порядок переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України 14.07.2015 № 762 (у редакції наказів Міністерства освіти і науки України № 621 від 08.05.2019, № 268 від 01.03.2021), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.07.2015 за № 924/27369;

Орієнтовні вимоги оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 (чинні для 6 – 11 класів);

Інструкція з ведення класного журналу 5 – 11(12) класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 (чинні для 6 – 11 класів).

Підсумкове оцінювання у 6 – 11 класах.

Під час виставлення **тематичної оцінки** враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. При цьому

проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Під час виставлення річної оцінки мають враховуватися: динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом року; важливість тем, які вивчались у I та II семестрах, тривалість їх вивчення та складність змісту; рівень узагальнення й уміння застосовувати набуті протягом навчального року знання тощо.

Наголошуємо, що відповідно до чинних нормативних актів і семестрова, і річна оцінки можуть підлягати коригуванню.

Під час організації дистанційного навчання вчителю необхідно врахувати таке:

- особистий приклад вчителя,
- план роботи вчителя фізкультури на період карантину,
- знання учнями правил самостійних занять фізичними вправами,
- правила самоконтролю під час виконання практичних завдань,
- виконання фізичних вправ протягом дня (ранкова руханка, фізкультурні паузи під час роботи за комп'ютером, смартфоном тощо).

Урок фізичної культури в умовах дистанційного навчання

В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією школи, вчителями, учнями і батьками — набуває особливої важливості.

Онлайн-платформи для розміщення завдань та спілкування з учнями

Насамперед для організації дистанційних занять з фізичної культури необхідне завчасне очне та дистанційне планування. Будьте гнучкими, експериментуйте, підлаштовуйтеся під реалії та власні вподобання. А в реалізації креативних задумів вам допоможуть [сучасні онлайн-ресурси](#):

1. Google Classroom – завдяки цьому сервісу можна проводити тести, вікторини, ділитися враженнями від уроку, надсилати зворотний зв'язок. Дітям надзвичайно важливо спілкуватися з учителем.

2. Viber, Telegram, Direct в Instagram, Messenger у Facebook – месенджери підходять для зручного спілкування з учнями. Із ними можна втілити індивідуальний та груповий підхід. Якщо в дітей чи батьків виникнуть запитання до виконання будь-якої вправи, вони можуть поставити їх у зручному месенджері та навіть отримати відеовідповідь.

3. YouTube та Google Drive – зручні платформи для розміщення відеоуроків та інших матеріалів для учнів. Якщо ви соромитеся викладати уроки на широку аудиторію – використовуйте Google Drive. Завантажуйте на нього відзнятий матеріал і діліться посиланням із учнями.

4. Відеочати для проведення дистанційного уроку фізичної культури в реальному часі. Лектор розповів, що його відеоурок триває 25-30 хвилин. За цей час необхідно провести три етапи роботи: підготовку (розминку), основну частину та завершальну (заминку). Для цього він використовує [Skype](#), [Zoom](#) та [Google meet](#).

Види домашньої роботи та оцінювання

Важливим критерієм оцінювання учня є зацікавленість дитини в уроці. Тому пропонуємо використовувати такі активності:

- Інтерактивні завдання – можна запропонувати вгадати вид спорту за картинкою, скласти кросворд.
- Фізичні завдання – блок фізичних вправ, насичений урок тощо.
- Робота у відеочатах без домашнього завдання – якщо учень активно працює разом із вами у відеочаті, можна оцінити його старання просто у «прямому ефірі».
- Відповідь на запитання чи розв'язання невеликої задачі самостійно (або в групі).
- Танцювальні виклики, завдання з використанням фітнес-додатків та схожі активності.

Процес організації дистанційної освіти у школі дуже залежить від адміністрації навчального закладу, можливостей вчителя фізичної культури, матеріально-технічної, інтелектуальної власності та творчості, бажання вчитися новому та експериментувати.

Головна мета:

- ❖ підтримувати рухову активність дітей, спілкування дітей та їхнє залучення до спільних фізичних вправ.
- ❖ Запис або демонстрація вправ онлайн.
- ❖ Додаткові інструкції, тести та консультації щодо вправ і завдань у [Google-класрум](#).
- ❖ Право вибору: давати можливість дітям хоча б частково обирати рухову активність.
- ❖ Залучення учнів: записане відео руханки або пропозиція власної вправи для всієї групи, яку всі спільно виконують під час [Zoom-конференції](#).

Захист України

Організація освітнього процесу на уроках з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і 139 військову службу», Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021, Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, Положення про допризовну

підготовку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2000 № 1770, Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та інших нормативних документів.

Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65) – захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Одним із обов'язкових елементів державності країни, атрибутом її самостійності, суверенітету, а також суб'єктом міжнародного життя є Збройні Сили. Вони виконують одну з найголовніших функцій держави – захисну.

Проблема національної безпеки є однією з ключових у розвитку будь-якого суспільства. Суспільна система, що не здатна забезпечити власну національну безпеку, завжди перебуває на межі ризику свого припинення.

Готовність Збройних сил України до виконання своїх функцій значною мірою залежить від її особового складу, зокрема підготовленості молоді до проходження військової служби.

Комплектування професійними та вмотивованими військовослужбовцями здійснюватиметься в єдиній системі, що охоплюватиме військову підготовку в закладах загальної середньої освіти, навчання в системі військової освіти та управління кар'єрою військовослужбовця, турботу про збереження життя і здоров'я особового складу, належне соціальне забезпечення військовослужбовців, членів їх сімей та осіб, звільнених з військової служби в запас і відставку, підготовку військово-навченого резерву (Указ Президента України від 25.03.2021 №121/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»).

Реформування загальної середньої освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а найголовніше – орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Статтею 12 Закону України «Про освіту» визначено мету повної загальної середньої освіти – всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» допризовна підготовка включається до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, що реалізується у закладах середньої освіти III ступеня (або структурних підрозділах інших закладів освіти), що забезпечують профільну середню освіту; закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Допризовна підготовка здобувачів зазначених вище закладів освіти реалізується через викладання навчального предмета «Захист України» та військово-патріотичне виховання.

У закладах загальної середньої освіти предмет «Захист України» вивчається впродовж 10 і 11 класів та під час навчально-польових занять (зборів) і навчально-тренувальних занять (дівчата).

Навчальні програми «Захист України» (рівень стандарту) та «Захист України» (профільний рівень) для 10 – 11 класів закладів загальної середньої освіти затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2020 № 1377 (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>). Водночас інформуємо, що навчально-методичне забезпечення (підручники, навчальні посібники, засоби навчального призначення) використовуватиметься те саме, що й під час вивчення предмета «Захист Вітчизни».

Суттєвою загальною рисою програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів та засобів навчання, зокрема і підручників, розподіл кількості годин, що відводяться на вивчення розділів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їх вивчення), учитель здійснює самостійно.

Метою навчального предмета «Захист України» є формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту Вітчизни та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання.

Військово-патріотичне виховання визначено складовою національно-патріотичного виховання, що в часи воєнної загрози стає пріоритетом національно-патріотичного виховання. Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Української держави, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

Відповідно до поставленої мети окреслено такі комплексні освітні та виховні завдання: ознайомлення учнівської молоді з основами нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту та охорони життя і здоров'я; усвідомлення учнівською молоддю свого обов'язку щодо захисту України у разі виникнення загрози суверенітету та територіальній цілісності держави; набуття знань про функції Збройних Сил України та інших військових формувань України, їх характерні особливості; засвоєння основ захисту України, цивільного захисту, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки учнівської молоді до захисту України; підготовка учнів до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя

і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.

Під час викладання навчального предмета «Захист України», окрім загальних підходів та принципів (науковості, доступності, достовірності, наочності та ін.), потрібно враховувати те, що молода людина 16 – 17 років (допризовного віку) отримує перше системне враження про Збройні сили України (інші збройні формування) і в цілому про сучасну проблематику національної безпеки та оборони нашої держави. Тому варто акцентувати увагу саме на такій привабливості предмета, а не на заучуванні нормативно-правових актів, військових понять та визначень.

Для стимулювання пізнавальної активності учнів, їх дієвої самостійної діяльності під час уроків тематичного плану № 1 бажано використовувати роботу в групах, подібних до військових формувань, підрозділів (двійки, трійки, відділення тощо), а під час уроків тематичного плану № 2 – розширювати діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, які максимально наближають навчальний процес до реального життя та забезпечують практичну спрямованість навчання.

Для цього застосовують: вправи і завдання до них, що створюють передумови для співпраці, активної участі учнів у процесі навчання; завдання, що спонукають до діалогу, висловлюванню власних думок, міркувань, позицій, способів розв'язання проблеми; завдання творчого характеру, при розв'язанні яких учні виявляють ініціативу, самостійність, мають право вибору та власної аргументації; завдання, що спонукають до обміну думками, враженнями, включають спеціально сконструйовані ситуації вибору та моделювання життєвих ситуацій.

Сучасні виклики сприяли трансформації освітнього процесу та формуванню нових освітніх концепцій, серед яких ключовою є концепція навчання протягом усього життя. Все більше значення надається самостійній роботі, рівноправним відносинам між педагогом і учнем. Особливої актуальності ці зміни набули у зв'язку з необхідністю застосування дистанційного навчання, досвід якого варто використовувати в перспективі.

На вивчення предмета «Захист України» в 2022/2023 навчальному році в закладах загальної середньої освіти передбачено відповідно до навчального плану закладу: 10 клас – по 1,5 години на тиждень впродовж навчального року; 11 клас – по 1,5 години на тиждень впродовж навчального року; 18 годин відводиться на проведення навчально-польових занять (зборів) і занять у лікувально-оздоровчому закладі, які можна проводити три дні поспіль, а якщо немає такої можливості – під час занять за розкладом закладу освіти до кінця другого семестру. При тижневому навантаженні 2 години на тиждень: 10 клас та перший семестр 11 класу – по 2 години, другий семестр 11 класу – по 1 годині на тиждень; 18 годин – на проведення навчально-польових занять (зборів) (тематичний план № 1) і навчально-тренувальні заняття (тематичний план № 2).

Предмет вивчається юнаками та дівчатами окремо. Дівчата за їх власним бажанням (особистим вмотивованим рішенням, у разі згоди батьків, опікунів або

підкувальників) навчаються за програмою для групи юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я, релігійними поглядами (за поданням відповідних документів) не можуть вивчати основи військової справи, навчаються за програмою для групи дівчат. Навчальний предмет при цьому в обох випадках називається «Захист України» з уточненням «Основи медичних знань».

Поділ класів на групи юнаків та дівчат здійснюється незалежно від кількості учнів у класі. Проте якщо у групі є менше ніж 5 осіб, то учні цієї групи навчаються за індивідуальними навчальними планами.

Навчально-польові заняття (збори) і навчально-тренувальні заняття проводяться з метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів у 11 класі наприкінці навчального року.

Триденні (18 годин) навчально-польові заняття (збори) та навчально-тренувальні заняття проводяться на базах військових частин, військових комісаріатів, лікувально-оздоровчих установ, базових навчальних закладів та інших навчальних закладів. До їх організації та проведення залучаються обласні, міські/районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), органи місцевого самоврядування. В окремих випадках навчально-польові заняття (збори) допускається проводити поетапно (з урахуванням поступового вивчення тем або розділів), у кінці першого семестру або навчального року за рахунок літньої практики (10 клас).

Оцінка за навчально-польові збори/заняття (НПЗ) і навчально-тренувальні заняття (НТЗ) виставляється окремо від семестрових та визначає підсумкову (річну) на рівні з семестровими. Проведення навчально-польових зборів/занять, навчально-тренувальних занять записуються на окремій сторінці журналу, підсумкова оцінка за НПЗ, НТЗ виставляється перед річною оцінкою з предмета «Захист України» за другий рік навчання.

Основною організаційною формою вивчення предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти усіх типів є урок, що проводиться вчителем згідно з календарно-тематичним плануванням та навчальним планом, складеними відповідно до навчальної програми. Важливими умовами успішності занять з предмета є висока дисципліна, організованість, відповідальність учнів.

Заняття з предмета «Захист України» в усіх закладах загальної середньої освіти рекомендується починати з виконання гімну України.

Обов'язковою умовою для тематичного плану № 1 є: шиккування, перевірка готовності класу до уроку і тренування (розминки, стройового тренажу) за тематикою уроку протягом 3 – 5 хвилин. Спілкування між учнями та вчителем, а також учнів між собою підтримується на зразок статутних взаємовідносин між військовослужбовцями Збройних сил України та інших силових структур.

Для тематичного плану № 2 заняття організовуються відповідно до статуту закладу освіти.

Обов'язкова форма одягу для вчителя під час проведення занять з предмета «Захист України» (програма за тематичним планом № 1) – військова (форма Збройних формувань України). Рекомендована форма одягу для учнів під час

проведення занять з предмета «Захист України» (програма за тематичним планом № 1) – військова (форма Збройних формувань України).

На посаду вчителя предмета «Захист України» призначають офіцерів запасу або резерву, які мають вищу військову або педагогічну освіту, спроможні за віком і станом здоров'я якісно проводити заняття, а також випускників вищих педагогічних навчальних закладів, які закінчили їх за спеціальністю вчителя предмета «Захист України» або навчались на військовій кафедрі. У разі коли немає можливості укомплектувати ці посади офіцерами запасу або резерву, вчителями можуть бути призначені добре підготовлені та досвідчені сержанти (старшини), солдати (матроси) запасу або резерву з вищою освітою.

Актуальною є проблема своєчасності надання невідкладної домедичної допомоги постраждалим під час надзвичайних ситуацій мирного та військового характеру. Першочерговим завданням є забезпечення якомога раннього початку надання домедичної допомоги постраждалим. Для цього під час вивчення предмета «Захист України», в частині розділу «Основи медичних знань», центральним є навчання навичкам надання домедичної допомоги. Навчання з домедичної допомоги регламентується Законом України «Про екстрену медичну допомогу» від 05.07.2012 № 5081-VI та наказом Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» від 16.06.2014 № 398.

Домедична допомога – це невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя і здоров'я людини у невідкладному стані та зменшення наслідків дії на їх здоров'я, що надають пересічні громадяни або рятівники, які не мають медичної освіти.

Метою вивчення розділу «Основи медичних знань» є засвоєння базових теоретичних положень першої долікарської допомоги, оволодіння практичними навичками надання невідкладної домедичної допомоги потерпілим на місці події та при транспортуванні до лікувального закладу.

Основними завданнями є:

- ❖ оволодіння знаннями, вміннями та навичками домедичної допомоги постраждалим із метою збереження їм життя; надання першої медичної допомоги при різних видах ушкоджень мирного та військового часу, невідкладних станах та нещасних випадках;

- ❖ способи перенесення і транспортування потерпілих;

- ❖ надання домедичної допомоги при порушенні дихання, зупинці серцевої діяльності, опіках і відмороженнях, утопленні та інших видах механічної асфіксії, непритомності, шоку, загальному переохолодженні організму, тепловому і сонячному ударах, отруєннях чадним газом та іншими отрутами, ураженні електричним струмом.

Надзвичайна важливість вивчення цього питання висуває нові вимоги до організації навчання в умовах сьогодення, а саме включення до навчальної програми елементів тактичної медицини та постійне удосконалення матеріальної бази для відповідного забезпечення навчального процесу (манекени, засоби для зупинки кровотечі тощо).

Слід акцентувати увагу здобувачів освіти на відмінностях у наданні домедичної допомоги на полі бою від аналогічної в цивільних умовах.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами. Обов'язковими є інструкції з безпеки для учнів, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять та запис у графі журналу зміст уроку про проведення інструктажу з початком заняття.

Керівники закладів загальної середньої освіти зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнів, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, під час здійснення маршу в район занять, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до учнів та вимагати їх суворого виконання.

Перед початком практичних занять керівник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний особисто впевнитися, що для цього створені безпечні умови, учні засвоїли вимоги безпеки та мають достатні практичні навички щодо їх виконання.

Відповідальність за дотримання учнями вимог безпеки на заняттях покладається на вчителів предмета «Захист України».

Теоретичні теми є основою формування практичних навичок учнів під час вивчення предмета «Захист України», тому під час дистанційного навчання викладачам пропонується скорегувати поурочно-тематичні плани, щоб учні самостійно в домашніх умовах могли опрацювати ту чи іншу теоретичну тему програми, вивчаючи відповідні параграфи підручників.

Якість засвоєння теми (теоретичні знання) можна перевірити за допомогою тестів, тестових завдань, тематичних карток, ребусів, електронних диктантів та інших дидактичних засобів.

Години практичних занять можуть бути відпрацьовані, наприклад, за рахунок теоретичних годин під час навчально-польових занять наприкінці вивчення повного курсу предмета «Захист України».

Список використаних джерел:

1. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. Київ 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/19/90.pdf>.

2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.schoollife.org.ua/normatyvno-pravovi-dokumenty-shhodo-organizovanogo-rochatku-novogo-2021-2022-navchalnogo-roku/>

3. Навчальна програма «Захист України» для навчальних закладів системи загальної середньої освіти (рівень стандарту), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2020 № 1377 «Про надання грифу МОН України навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/2020/11/Zakhyst%20Ukrayiny%2010-11%20klas%20Standart.pdf>

4. Сороколіт Н. Компетентнісний підхід у фізичному вихованні / Наталія Сороколіт // Current issues of science and education : abstract The XIV International Science Conference. – Рим, 2021. – С. 146–152.